

Okul Sporlarında Alınan Disiplin Cezaları ve Nedenlerinin Fair Play Çerçevesinde İncelenmesi

Emre ÇAVDAR¹, Gülfem SEZEN-BALÇIKANLI², Metin KAYA²

¹Gazi Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Ankara

²Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışma, beden eğitimi öğretmenlerinin ve sporcu-öğrencilerin okul sporları kapsamında almış oldukları disiplin cezalarının fair play açısından incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırma grubunu, Ankara ilinde 2012-2017 yılları arası okul sporları kapsamında disiplin cezası almış olan 172 sporcu-öğrenci ve 43 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veri kaynağını oluşturan birincil veri kaynakları, nitel araştırma deseninin doküman analizi yöntemi ile incelenmiş; öğretmen ve öğrencilerin disiplin cezası almalarına neden olan sebepler ve branşlar belirlenerek cezaların yıllara göre dağılımı yüzde ve frekans değerleri ile verilmiştir. Branşlara göre ceza oranlarına bakıldığında; sporcu-öğrencilerin en fazla futbol ve futsal branşlarında, beden eğitimi öğretmenlerin ise sırasıyla en fazla voleybol, futbol ve futsal branşında ceza aldıkları görülmektedir. Disiplin cezaları sebepleri bakımından incelendiğinde; öğretmenlerin en fazla cezayı "izinsiz dış görevden" aldıkları görülürken, "küfür ve hakaret" cezası ikinci sırayı almaktadır. Öğrencilerde ise en fazla cezayı "küfür ve hakaret" cezası oluştururken, bu durumu "yarışmaların devamına engel olmaktan" alınan cezalar takip etmektedir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin aldıkları disiplin cezalarının çoğunluğunu (%64.3) teşkilata karşı işlenen suçlar oluşturmaktadır. Branşlar açısından değerlendirildiğinde, takım sporlarının ceza alınan branşların tümünü oluşturduğu ve ayrıca, alınan cezalarda bir geçen yıla oranla artış olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, beden eğitimi ve spor derslerinin bir yansıması olarak okul sporlarının karakter gelişimine etkisi göz önünde bulundurulduğunda elde edilen bulguların düşündürücü düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Geçmişten günümüze karakter eğitiminin gelişimi için bir araç olarak kullanılan sporun yine aynı mahiyette kalması beklenirken, cezaların yıldan yıla artması gerekli tedbirlerin alınmasını şart koşmakta ve bu kapsamda okul sporlarının gençleri fair play davranışlarına yönlendirecek biçimde şekillenmesi gerekli görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Okul sporları, Disiplin cezası, Beden eğitimi öğretmeni, Sporcu-öğrenci, Fair play

The Examination of Disciplinary Punishments in School Sports and Their Reasons in Terms of Fair Play

Abstract

This study aims to examine the disciplinary penalties of physical education teachers and athletes-students in terms of fair play with 172 athletes-students and 43 physical education teachers who received disciplinary punishments within the context of school sports between the years of 2012-2017 in Ankara. The data were examined through document analysis; the reasons causing the punishments of teachers and students and branches were determined and the distribution of the penalties by year was given by percentage and frequency values. Penalty rates indicate that athletes-students have most punishments in the branches of volleyball, football and futsal, whereas physical education teachers have most punishments in volleyball, football and futsal (respectively). When the reasons of disciplinary punishments are examined, students have the most punishments about swearing and insulting, and followed by punishments for preventing the continuation of the competitions, while teachers are reported to have the most punishments from unauthorized external duty and followed by punishments received from swearing and insulting. Most of the punishments are due to crimes committed against the organization (64.3%). Due to the nature of team sports, the number of punishments has increased compared to the previous year. While the sport, used as a tool for the development of character education, is expected to remain the same, the increasing penalties make the necessary measures essential, and in this context, school sports should be shaped in such a way as to direct the youth to fair play behaviors.

Keywords: *School sports, Disciplinary punishments, Physical education teacher, Student athlete, Fair play*

Giriş

İnsan yaşamı boyunca her zaman çeşitli amaçlar için mücadele etmekte ve bazen ne yazık ki bu amaçlara ulaşmak için kuralların dışına çıkabilmektedir. İnsanları kural dışı davranışlara yönlendiren sebepler doğuştan gelen üstün olma güdüsü müdür, ya da amaca ulaşıldığındaki ödül ve takdir edilme durumu mudur? İnsan, dezavantajlı duruma düştüğünde ve hatta sonucunda kaybedeceğini bildiğinde bile erdemli olmayı korumak ile ne olursa olsun kazanmak düşünceleri arasında çoğu zaman sıkışıp kalmaktadır. Bu durumda insanda karar mekanizmasını ne oluşturmaktadır? Spordaki fair play davranışlarını bu sorular kapsamında açıklamak mümkündür. Burada verilecek cevaplar sahip olduğumuz spor ahlakımızın da bir yansıması olacaktır. Spor ahlakımızı oluştururken gerek yazılı ve gerekse yazısız kurallara ne kadar uygun davrandığımız büyük önem arz etmektedir.

İnsanlar için yüksek değerlere sahip olmak önemlidir. Yüksek değerlere sahip olmak ise ancak kural bilincinin geliştirilmesiyle mümkün hale gelebilir. Bireyde kural bilinci önce ailede sonra ise okullarda verilen eğitim sayesinde oluşmaktadır. Bu anlamda okullarda verilen eğitimin önemi de ortaya çıkmaktadır. Okullarda verilen dersler ve müfredat programlarında yer alan konular her ne kadar bir birinden farklı gibi görünse de hepsinin asıl amacı belirli değerleri öğrencilere kazandırmaktır (Orhun, 1992). Bu anlamda beden eğitimi ve spor dersleri ve öğretmenleri ile ders dışı etkinlik olarak okul sporu faaliyetleri bu değerleri öğrencilere kazandırma noktasında en önemli unsuru oluşturmaktadır.

Beden eğitimi sadece çeşitli hareketlerin yapıldığı veya spor branşları için gerekli olan teknik ve taktik eğitimin verildiği bir alan değil, gerçekte insanın bütünsel olarak eğitilmesini sağlayan bir eylemler bütünüdür (Demirhan, 2004). Okullar ise çocukların ve gençlerin spora yönlendirilmesinde önemli bir kurumdur (Öcal ve Koçak, 2010). Beden eğitimi dersleri, ekonomik yetersizlikler ya da ailelerin spora karşı yönlendirici olmamaları nedeni ile de yine birçok çocuk için fiziksel aktivite ile karşılaştıkları tek yer olma konumundadır.

Her bireyin başkaları ile ilişki kurmak, kabul edilmek ve bir yere ait olmak ile birlikte; itibar sahibi, başarılı ve yeterli olmak ve başkalarınca benimsenip tanınmak gibi ihtiyaçları vardır. İnsanların sosyalleşebilmesi ve içinde bulunduğu toplumla birlikte hareket edebilmesi için bu temel ihtiyaçların karşılanması gerekir. Spor, hem bireyin sosyalleşmesi hem de bireyler arası sosyal ilişkilerin düzenlenmesi açısından önemli bir görev üstlenir. Eğer spor, eğitim sistemi içinde gereken yeri ve önemi alıyor ve bununla birlikte bireyin spor yapması için gereken imkânlar sağlanıyor ise, bireyin sosyal ihtiyaçları karşılanarak topluma uyumu kolaylaşacaktır. Bu sayede kendisini toplumun bir parçası olduğunu görerek toplumun ideallerini benimseyecek ve toplumsal barışa ve toplumun gelişimine katkıda bulunacaktır (Öztürk, 1998; Erdemli, 2008). Bu durum ise bireyin kültürlü, bilinçli ve topluma faydalı bir insan olmasını sağlayacak, diğer yandan da kendisinin zararlı alışkanlıklar edinmesini ve toplumu ayırıcı unsurların bir parçası haline gelmesini engelleyecektir. Bununla birlikte spor kültürüne sahip olan bireyler, sporu aktif yaşamın bir parçası haline getirerek, fair play anlayışına yönelik davranışlar sergileyecektir. Aynı zamanda hem formal (yazılı kurallara uygun) hem de informal (yazılı olmayan kurallara uygun) fair playin anlamını kavrayarak bu anlayışa uygun davranışlar geliştirecektir. Bireylerde hareket gelişimini sağlamak, spor kültürünü oluşturmak için okul sporu faaliyetleri önemli bir nokta oluşturmaktadır. Pehlivan'a göre (2004, 51) okul sporunun ahlaki ve insani genel amaçları, çocuk ve gençlerde bedensel, zihinsel ve toplumsal sağlık bilincinin uyandırılması ve onlara bu değerlerin kazandırılması olarak ifade edilmektedir.

Okul sporu faaliyetleri, öğrencilerin spor için eğitilmesini sağlarken, diğer yandan da onların spor yoluyla eğitilmelerini amaçlamaktadır. Okul sporları beden eğitimi dersleri ile aynı akademik amaçları taşımasına ve eğitimsel özelliklerini aynı anda içinde bulundurmasına rağmen, okul sporlarında beden eğitimi derslerinden farklı olarak çocuklar ve gençler ilgi ve isteklerine göre hareket etmekte daha özgürdürler. Bu sayede kendi ferdi özelliklerini daha kolay ortaya koyabilmekte veya bu özelliklerini keşfetmelerine olanak bulabilmektedir. Dolayısıyla okul sporu faaliyetleri onların özgüvenlerinin artmasını sağlayabilmektedir. Bu nedenle okul spor faaliyetleri beden eğitimi derslerinden farklı olarak, çocuklar ve gençler için daha önemli bir etken oluşturabilmektedir (Orhun, 1992; Öcal ve Koçak, 2010). Okul sporları öğrencilerin fiziksel aktivite yaparak sağlıklı kalmalarını, eğlenmelerini ve okul stresinden uzaklaşmalarını sağlarken içerisinde barındırdığı değerler sayesinde öğrencilerin hem kendi yeteneklerini hem başkalarının yeteneklerini tanımasını, eşit ve adil şartlarda mücadele etmesini, yenildiğinde veya başarısız olduğunda bu durumu kabullenerek

durumdan ders çıkartmasını, kazananı takdir edebilmesini, kazandığı zaman mütevazı olup sevinçte aşırıya kaçmamasını, başkalarına yardım etmesini, zamanını verimli ve etkili bir şekilde kullanabilmesini, ekiple birlikte hareket edebilmesini, kurallara uymasını, liderlik yapabilmesini, lidere uyabilmesini ve saygı duymayı öğrenmesini sağlar ve dolayısıyla eğitimin hedeflerine olumlu katkıda bulunur. Bu anlamda spor, öğrencilerin ve bireylerin değerler eğitimini benimsemesinin önemli bir aracı iken (Öztürk-Kuter ve Kuter, 2012), zaman zaman kendi özünden uzaklaşmakta ve istenmeyen olaylara da sahne olabilmekte ve “gerçek olan” ile “ideal olan” arasındaki fark açıkça belirginleşebilmektedir (Sezen, 2017). Sporda ortaya çıkan olumsuz olayların ve şiddetin; oynanan oyunun özelliği, sporcular, hakemler, spor yöneticileri, antrenörler, taraftarlar, yazılı ve görsel medya gibi pek çok unsuru vardır. Bazen şiddet bir yaşam biçimi olarak kabul edilip sorun çözme yöntemi olarak da görülebilir (Ergil, 2001). Caydırıcı bir unsur olarak ve şiddetin karşılığı olarak verilen cezalar, yaptırım gücüne rağmen şiddeti önleme hususunda yine de yeterli olmayabilmektedir. Nitekim sporcular ceza alacaklarını ve yaptırım görececeklerini bilmelerine rağmen şiddete ve faullü oyuna başvurabilmektedirler (Sezen ve Yıldırım, 2003; Yıldırım ve Sezen 2004; Sezen-Balçıklı, 2017). Terry ve Jackson (1985), bu durumu sosyal değişim kuramıyla açıklar. Bu kurama göre; bireyler herhangi bir olay karşısında avantaj ve dezavantajlarını karşılaştırır. Bu duruma göre kuralları hiçe sayarak kazanacağı potansiyel faydaları ve zararları karşılaştıracak ve kazanabileceği faydalar, alabileceği ceza ve yaptırımlardan daha avantajlıysa saldırgan davranışlara başvurma potansiyeli daha fazla olacaktır. Bununla beraber spor yoluyla kazanılan para ve şöhretin cazibesi ile birlikte, gerek taraftarlar ve gerekse yöneticiler tarafından sporculara yapılan baskı ve kazanılan başarı sonrası sporcuları övme ve yüceltme veya kaybetme sonucu maruz kalınan acımasız eleştiriler sporcuların kazanma hırsını artırarak fair playi yok sayma noktasına getirebilmektedir.

Profesyonel alanda, sporculara uygulanan performans baskısının onları başarıya götürdüğü gerekçesiyle görmezden gelinen ve taktığın bir parçası olarak görülen bu ihlaller ve erdemsiz davranışlar bugün amatör sporlarda ve okul sporlarında da karşımıza çıkmaya başlamakta, okul beden eğitimi ve spor alanını olumsuz yönde etkilemektedir (Yıldırım, 2005). Nitekim Sezen ve Yıldırım'ın (2007) yapmış oldukları araştırmalarında, beden eğitimi öğretmenlerinin göz ardı edilemeyecek derecede “başarı” olgusunu ön planda tuttıklarını; bunun bir sonucu olarak da ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin azımsanmayacak bir oranda fair playe karşı olumsuz yaklaşım geliştirdiklerini söylemek mümkündür (Sezen ve Yıldırım, 2007). Amacı sadece başarı olan kişiler; rakibe zarar verme, onu düşman olarak görme, aldatma gibi her şeyin mümkün olduğu durumları kullanarak yalnızca kazanmaya odaklanmaktadır (Boxill, 2003).

Okul sporlarında sadece kazanmaya odaklanmak; sporcu-öğrencilerin karşı tarafı bir rakip, yenilmesi gereken bir düşman olarak görmesine, kendilerinden ne şartlarda olursa olsun sadece derece beklenen beden eğitimi öğretmenlerinin kural dışı davranışlarda bulunmasına, okul takımını desteklemeye gelen taraftarların ve idarecilerin yenilgiyi bir gurur meselesi haline getirip bu duyguyu sporcu-öğrencilere yansıtmasına ve dolayısıyla okul sporlarında performansın ön plana çıkmasına bunun yanında kazanılması

gereken değerlerin de arka planda kalmasına neden olabilmektedir. Bu durum okul sporlarını amacından çıkararak okul sporlarında istenmeyen davranışların meydana gelmesine neden olurken, şiddeti ve hileyi olağan hale getirmekte ve beraberinde öğretmen, öğrenci ve hakemleri çatışma içerisine sokmaktadır. Sonucunda da özellikle rol model olması gereken öğretmenler ve onların öğrencileri istenmeyen davranışlar sergileyerek disiplin cezaları ile karşı karşıya kalabilmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde, ne yazık ki ülkemizde okul sporlarında alınan disiplin cezaları ile ilgili yeterli istatistikler tutulmadığı ve buradan yola çıkarak disiplin cezalarına sebep olan istenmeyen davranışlara yönelik önleyici tedbirlerin yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu nedenle bu çalışma; Ankara ilinde ceza kuruluna sevk edilen ve cezaları kesinleşen öğretmen ve sporcu-öğrencilerin ceza dönemi, ceza alınan spor branşı, ceza alan sporcu-öğrenci ve öğretmenlerin hangi sebepten dolayı ceza aldıklarını analiz ederek bu cezalara sebep olan davranışların önlenmesi için yapılacak olan çalışmalara bir kaynak oluşturmayı hedeflemektedir.

Yöntem

Çalışma Grubu

Ankara ilinde 2012-2017 tarihleri arasında ceza kuruluna sevk edilen ve cezaları kesinleşen 72 sporcu-öğrenci, 43 beden eğitimi öğretmenin il ve ilçe ceza kurulu kararları geriye dönük olarak incelenmiştir.

Verilerin Elde Edilmesi

2012 yılından önce okullararası spor faaliyetleri Milli Eğitim Bakanlığı Okul İçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Daire Başkanlığı tarafından organize edilirken, 14 Eylül 2011 Tarih ve 28054 Sayılı Resmi Gazete ile OBESİD kaldırılarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) arasında imzalanan bir protokolle okul spor faaliyetleri GSGM'ye devredilmiştir. Bu tarihten sonra okul sporlarında 7/7/1993 tarihli ve 21458 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Amatör Spor Daları Ceza Yönetmeliği hükümlerine göre işlem yapıldığı görülmüştür. Bu durumdan yola çıkarak 2012 ve 2017 yılları arasında alınan disiplin kurulu kararlarını kapsayan veriler Ankara İli Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü Ceza Servisinden temin edilmiştir. Araştırmada veri kaynağını, birincil veri kaynaklarından olan bu belgeler oluşturmaktadır.

Verilerin analizi

Elde edilen belgeler nitel araştırma desenin doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Elde edilen verilerin analizinde nicel araştırmanın istatistiki yönteminden de yararlanılmıştır. Doküman analizi yöntemiyle elde edilen veriler ceza sebeplerine, ceza dönemine, ceza branşına göre sınıflandırılmış, ceza alan sporcu ve öğretmenlerin verileri SPSS programında değerlendirilerek, istatistiki olarak yüzde ve frekans değerleri verilmiştir.

Bulgular

Tablo 1. Sporcu-öğrenci ve beden eğitimi öğretmenlerinin cezalarının spor branşına göre dağılımı

Branşlar		Basketbol	Futbol	Futsal	Voleybol	Hentbol	Diğer	Toplam
B. E. Öğretmeni	N	4	8	7	23	0	1	43
	%	9.3	18.6	16.3	53.5	0.0	2.3	100.0
Sporcu-Öğrenci	N	40	79	48	3	2	0	172
	%	23.3	45.9	27.9	1.7	1.2	0.0	100.0
Toplam	N	44	87	55	26	2	1	215
	%	20.5	40.5	25.6	12.1	0.9	0.5	100.0

*Diğer: Branşlara bağlı olmaksızın, oyunlar kapsamı dışında alınan ceza.

Tablo 1 incelendiğinde; disiplin cezası alan 43 öğretmenin %9,3'ü basketbol %18,6'sı futbol, %16,3'ü futsal, %53.5'i voleybol branşlarından ceza alırken, %2,3'ü branş dışı disiplin cezası almıştır. 2012 ile 2017 yılları arasında disiplin cezası alan toplam 172 sporcu-öğrencinin %23.3'ü basketbol, %45,9'u futbol, %27,9'u futsal, %1,7'si voleybol ve %1,2'si ise hentbol branşlarından disiplin cezası almışlardır.

Disiplin cezası alınan branşların toplam içerisindeki dağılımına bakıldığında basketbol branşında ceza alanlar toplamın %20,5'ini, futbol branşında ceza alanlar, toplamın %40,5'ini, futsal branşında ceza alanlar toplamın %25,6'sını, voleybol branşında ceza alanlar toplamın %12,1'ini, hentbol branşında ceza alanlar, toplamın %0,9'unu oluştururken, branşların dışında alınan diğer cezalar ise toplam cezaların %0,5'idir.

Tablo 2. Sporcu-öğrenci ve beden eğitimi öğretmenlerine yönelik disiplin cezalarının ceza nedenlerine göre dağılımı

Ceza Nedeni	B. E. Öğretmeni		Sporcu-Öğrenci		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Centilmenliğe aykırı hareket	2	4.7	25	14.5	27	12.6
Hakeme hakaret	2	4.7	5	2.9	7	3.3
İzinsiz dış görev	21	48.8	0	0.0	21	9.8
İzinsiz müsabakalara katılmamak	1	2.3	0	0.0	1	0.5
Küfür ve hakaret	8	18.6	61	35.5	69	32.1
Milli müsabaka ve kamplara katılmamak	3	7.0	0	0.0	3	1.4
Talimatlara aykırı hareket	1	2.3	0	0.0	1	0.5
Ulusal onuru zedeleyici hareketler	5	11.6	18	10.5	23	10.7
Suç teşvik	0	0.0	8	4.7	8	3.7
Tanıklıktan kaçınmak	0	0.0	10	5.8	10	4.7
Yarışmaların devamına engel olmak	0	0.0	42	24.4	42	19.5
Hakaret	0	0.0	3	1.7	3	1.5
Toplam	43	100.0	172	100,0	215	100.0

Tablo 2’de yer alan disiplin cezaları nedenlerine göre incelendiğinde; beden eğitimi öğretmenlerinin en fazla cezayı “izinsiz dış görevden” dolayı (%48.8) aldıkları görülmektedir. Bu cezaları sırasıyla “küfür ve hakaret” (%18.6), ile “Ulusal onuru zedeleyici hareketler” (%11.6) izlemektedir. Sporcu-öğrencilerde ise en fazla alınan ceza %35.5 ile “küfür ve hakaret” cezasıyken bunu sırası ile “yarışmaların devamına engel olmak” (24.4), ve “centilmenliğe aykırı hareket” (%14.5) dolayısıyla alınan cezalar oluşturmaktadır. Disiplin cezası alınmasına neden olan sebeplerin öğretmenler ve öğrenciler birlikte değerlendirilerek toplam içerisindeki dağılımına bakıldığında en yüksek oranın “küfür ve hakaret” (%32.1) olduğu görülmektedir. “Yarışmaların devamına engel olmak” (%19.5) nedeni ile alınan cezalar ikinci sırayı oluştururken bunu “centilmenliğe aykırı hareket” (%12.6) cezası izlemektedir.

Tablo 3. Sporcu-öğrenci ve beden eğitimi öğretmenlerinin okul sporlarında aldıkları disiplin cezalarının yıllara göre dağılımı

Yıllar	N	%
2012	10	4.7
2013	14	6.5
2014	28	13.0
2015	52	24.2
2016	62	28.8
2017	49	22.8
Total	215	100.0

Tablo 3’ü incelediğimizde öğretmen ve öğrencilerin okul sporlarında aldıkları disiplin cezalarının yıllara göre dağılımı görülmektedir. Buna göre 2012 ve 2017 yıllarında alınan toplam 215 disiplin cezasının %4,7’si 2012; %6,5’i 2013; %13,0’ü 2014; %24,2’si 2015; %28,8’i 2016 ve %22,8’i 2017 yıllarında alınmıştır.

Tablo 4. Okul sporlarında disiplin cezası gerektiren dosya sayılarının yıllara göre dağılımı

Yıllar	N	%
2012	6	4.1
2013	9	6.1
2014	22	15.0
2015	33	22.4
2016	42	28.6
2017	35	23.8
Total	147	100,0

Tablo 4 incelendiğinde 2012 ve 2017 yılları arasında öğretmen ve öğrencilerin disiplin cezası almalarını gerektirecek dosya (olay) sayıları görülmektedir. Buna göre 2012 ve 2017 yılları arasında okul sporlarında toplam 147 olay gerçekleşmiştir. Bu olayların yıllara göre dağılımına baktığımızda olayların %4,1'i 2012 yılında, %6,1'i 2013 yılında, %15,0'i 2014 yılında, %22,'ü 2015 yılında %28,6'sı 2016 yılında ve %23,8'i 2017 yılında gerçekleşmiştir.

Tablo 3 ve Tablo 4 birlikte incelendiğinde 2012 ve 2017 yılları arasında okul sporlarında toplam 147 olay gerçekleştiği, bu olaylar sonucu 215 öğrenci ve öğretmenin disiplin cezası aldığı ve disipline sevk edilen olayların ve bu olaylardan alınan cezaların yıldan yıla artış gösterdiği görülmektedir.

Tartışma

Eğitimin amaçlarını gerçekleştirmede önemli görevlerden birini üstlenen beden eğitimi öğretmenleri, beden eğitimi dersleri ve okul sporları faaliyetleri vasıtasıyla öğrencilerde spor ve fair playe yönelik karakter oluşturmak için daha fazla çaba sarf etmelidir.

Beden eğitimi dersleri ve okullar arası karşılaşmalar, fair play davranışlarının kazandırılması ve sergilenmesinde uygun bir ortam olarak yer almaktadır. 19. yüzyıl İngiltere'si örneğinde olduğu gibi, okul beden eğitimi ve spor etkinlikleri, çocuk ve gençlerin karakter eğitimleri için bir araç konumuna getirilmeli, öğrencilerin günlük hayata transfer edebilecekleri uygun davranış biçimleri öğretmenler tarafından kasıtlı olarak uygulanmalı ve pekiştirilmelidir (Yıldıran, 2004). Ancak bazen, kazanma hırslarına yenik düşmeleri, başarı baskısı veya yüksek performansın ve kazanmanın öncelikli amaç olarak düşünülmesi gibi sebepler beden eğitimi öğretmenlerinin ve sporcu-öğrencilerin okul sporlarında fair play ruhu ile bağdaşmayacak olumsuz davranışlar göstermelerine neden olmaktadır. Bu durum ise öğretmen ve öğrencileri çeşitli disiplin cezaları ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu sebeple özellikle son yıllarda alınan cezaların nitelikleri ve nicelikleri sonuçları bakımından ilgi çekmektedir.

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, 2002-2017 yılları arasında toplam 147 dosyada 43 tanesi öğretmen ve 172 tanesi öğrencilere olmak üzere toplam 215 disiplin cezası verilmiştir. Sonuçlara göre hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin futbol ve futsal branşlarında aldıkları ceza oranlarının yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 1). Şirin, Mülazımoğlu, Bektaş, ve Erdoğan'ın (2008) yaptıkları çalışmada da aynı şekilde futbol okul sporlarında en fazla disiplin cezası alınan spor branşı olarak öne çıkmaktadır. Alınan bu cezalar spor ve fair play çerçevesinde incelenirken, spor branşları, cinsiyet, profesyonellik-amatörlük, takım sporu-bireysel spor, yakın-orta temaslı ya da temassız spor gibi değişkenler önem arz etmektedir. Çünkü; fair playe yönelik davranışların sergilenmesinde bu sınıflandırmalar önemli rol üstlenmekte ve bu davranışların sergilenmesinde etkili olmaktadır (Sezen-Balçıkanlı, 2017). Yapılan birçok araştırma, yakın temaslı takım sporlarında fair playe aykırı davranışların bireysel sporlara oranla daha fazla görüldüğünü ortaya koymaktadır (Bredemeier ve Shields, 1986; Miller ve Jarman, 1988; Beller ve Stoll, 1995; Vallerand, Deshaies ve Cuerrier, 1997; Priest, Krause ve Beach 1999; Rudd ve Stoll, 2004). Araştırmadan elde edilen sonuçlar da beden eğitimi

öğretmenleri ve sporcu-öğrenciler açısından durumun benzer olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda futbolun diğer branşlara göre medyada çok fazla yer bulması ve medyanın takımlar arasındaki rekabeti ön planda tutması kazanmanın ve başarılı olmanın her şeyin önünde olduğu yanlış algısının toplum tarafından benimsenmesine, uygulamada ise sporun içindeki kişilerin daha çok şiddete meyilli olmalarına neden olabilmektedir.

Bu çalışmanın sonuçları incelendiğinde, hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin okul sporlarında çeşitli disiplin cezaları aldıkları görülmektedir. Aynı şekilde, Yıldırım ve Sezen (2006) tarafından yapılan araştırmada da beden eğitimi öğretmeni adaylarının, somut bir örnek olayda “ne pahasına olursa olsun fair play” ruhuna uygun hareket etmek ile “ne pahasına olursa olsun kazanma” tercihleri arasında kaldıkları olaylar karşısında büyük bir oranda kazanma durumunu ön planda tuttıkları ve olası böyle bir ikilem durumunda fair play davranışlarına uygun davranmayacakları ortaya çıkmıştır. Beden eğitimi öğretmenlerinin lisans öğrenimleri sırasında, beden eğitimi dersinde fair play davranışlarını nasıl anlatacakları ve bu davranışların hangi yollarla kazandırılacağı belirtilmemesi (Yıldırım, 2004), beden eğitimi öğretmenlerinin bu anlamda eksik kalmasına ve bunu öğrencilere etkili biçimde aktaramamasına neden olabilmektedir. Oysaki beden eğitimi öğretmenleri öğrencileri için bir rol model konumundadır. Beller ve Stoll’un (1995) belirttiği gibi ahlak üzerine yapılan çalışmalar ahlaki karakterin süreç içerisinde öğrenildiği üzerinde durmaktadır. Bu öğrenme ise, geçmiş ve şimdiki deneyimlerimize ve model aldığımız kişilere dayanmaktadır (Beller, Stoll 1995).

Alınan cezalar nedenleri ile birlikte incelendiğinde hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin sadece saha içerisinde değil, saha dışı kaynaklı olaylar sonucunda da ceza aldıklarından yola çıkarak, müsabaka esnasındaki kazanma hırsı ve fevri olayların dışında da, planlı ve bilinçli olarak fair play dışı davranışlarda bulunulduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum öğretmen ve öğrencilerin fair play kavramını bilmediklerini ya da daha da vahimi yok saydıklarını açıkça göstermektedir. Sezen ve Yıldırım’ın (2007) yaptıkları çalışmada beden eğitimi öğretmenlerinin, başarıya odaklanarak fair play ruhunu görmezden geldikleri ve öğrencilerin de her ne pahasına olursa olsun kazanma anlayışına yönlendirildikleri, yine bir başka çalışmada, çoğunluğu gençlerden oluşan amatör futbol oyuncularında, “her ne pahasına olursa olsun kazanma” fikrinin oldukça yaygın olduğunu göstermektedir (Sezen, Yıldırım 2003). Kaehler (1985) beden eğitimi dersinde ahlak eğitimi üzerine yaptığı araştırmasında, öğrencilerin fair play davranışlarına yönlendirilmediklerini ve bilgilendirilmediklerini, bu sebeple öğrencilerin fair play kavramı hakkında bir bilgiye sahip olmadıkları ve fair play davranışlarını yok sayarak kazandıklarında bile övüldüklerini ortaya koymuştur. Tam tersine; öğrencilerin fair play dışı davranışlarla elde edecekleri skorları öğretmenler tarafından desteklenmemeli ve bu yolla kazanmanın bir öneminin olmadığı açıklanmalıdır.

Okul sporlarında gerçekleşen şiddet olayları bakımından açılan dosya sayısı ile alınan disiplin sayılarının yıllara göre bir artış gösterdiği dikkat çekmektedir (Tablo 3 ve 4). Şirin ve diğerlerinin (2008) yaptıkları çalışmaya göre öğretmen ve öğrencilerin okul sporlarında aldıkları disiplin cezalarının yıldan yıla artış gösterdiği görülmektedir. Sporda şiddet olaylarında ki bu artış müsabakalara katılan takım ve sporcu-öğrenci sayılarındaki

artıştan kaynaklı olabileceği gibi, şiddete başvuran kişilerin yeterli ve caydırıcı bir cezaya çarptırılmamaları ya da görmezden gelinmeleri gibi durumlardan da kaynaklı olabilir. Zira araştırma kapsamında incelenmek istenen farklı şehirlerin, dosyaları ceza vermeden kapattığı ya da yaşanan olayları disipline sevk etmediği görülmüştür.

Okul sporlarının temelini oluşturan beden eğitimi derslerinde fair play anlayışının öncelikli olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim fair playe uygun davranışların kazandırılması ve bu davranışların ortaya konulmasında beden eğitimi derslerinin küçük yaşlardan itibaren kullanılması önem arz etmektedir. Birçok bireyin sporla ilk karşılaştıkları ortam olarak beden eğitimi derslerinde fair play kavramının öğretilmesi ve erdemli insan olma yolunda verilen eğitimler kapsamlı ve yeterli seviyede olması gerekmektedir. Öğrenciler tarafından benimsenen bu davranışlar spor hayatlarında ve günlük yaşamlarında bir yaşam felsefesi haline gelecektir. Okul çağlarında karşılaştıkları ve benimsedikleri bu kavramlar hayatlarının devamında da meslekleri ne olursa olsun hep ön planda kalmaya devam edecektir. Bu anlamda kurallara uyma ve erdemli insan yetiştirme hususunda önemli bir görev ve sorumluluk üstlenen beden eğitimi öğretmenlerinin iyi bir rol model olacak yeterlilikte yetiştirilmesi gerekmektedir. Beden eğitimi öğretmenlerinin yetiştirilmesi sürecinde fair playin öğretilmesine yönelik derslerin ön planda tutulması gerekmektedir. Sonuç olarak, elde edilen veriler ışığında alınan cezaların nedenleri ve yıldan yıla artması, okul sporları faaliyetlerinin amaç ve anlamı dışına çıktığını göstermektedir. Bu doğrultuda alınacak tedbirler ve üstünde durulması gereken fair play eğitiminin önemi bir kere daha ortaya çıkmaktadır.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Doç. Dr. Gülfem SEZEN BALÇIKANLI

Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara

E-posta: gulfems@hotmail.com

Kaynaklar

1. **Boxill, J.** (2003). The ethics of competition. J. Boxill, (Ed.), *Sports ethics and anthology* (pp. 107-115). United Kingdom: Blackwell Publishing.
2. **Beller, J. M., & Stoll, S.** (1995). Moral reasoning of high school student athletes and general students: an empirical study versus personal testimony. *Pediatric Exercise Science*, 7, 352-352.
3. **Bredemeier, B. J., & Shields, D. L.** (1986). Moral growth among athletes and nonathletes: a comparative analysis. *The Journal of Genetic Psychology*, 147(1), 7-18.
4. **Demirhan, G.** (2004, Kasım). *Physical education; is it necessity or traditional*. The 10th. ICHPER-CD Europe Congress & The TSSA 8th International Sports Science Congress'de sunulan bildiri, Antalya.
5. **Erdemli, A.** (2008). *Spor yapan insan*. İstanbul: E Yayınları.
6. **Ergil, D.** (2001, Şubat), Şiddetin kültürel kökenleri. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 399, 40-41.
7. **Kaehler, R.** (1985). *Moralerziehung im Sportunterricht: Untersuchung zur Regelpraxis und zum Regelbewusstsein*. Frankfurt: Harri Deutsch/Thun.
8. **Miller R. F., & Jarman, B. O.** (1988). Moral and ethical character development - views from past leaders. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 59(6), 72-78.
9. **Orhun, A.** (1992, Kasım). *Fair play okul sporunda bir eğitim ilkesidir*. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresinde Sunulan Bildiri, Ankara.
10. **Öcal, K. ve Koçak, M. S.** (2010). Okul sporlarının orta öğretim öğrencilerinin akademik başarı ve davranış gelişimine etkisi. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 7, 86-94.
11. **Öztürk, F.** (1998). *Toplumsal boyutlarıyla spor*. Ankara: Bağırçan Yayımevi.
12. **Öztürk-Kuter, F. ve Kuter, M.** (2012). Beden eğitimi ve spor yoluyla değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 3(6), 75-94.
13. **Pehlivan, Z.** (2004). Fair play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 49-53.
14. **Priest, R. F., Krause, J. V., & Beach, J.** (1999). Four-year changes in college athletes' ethical value choices in sports situations. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 70(2), 170-178.
15. **Rudd, A., & Stoll, S.** (2004). What type of character do athletes possess? an empirical examination of college athletes versus college non athletes with the RSBH value judgment inventory. *The Sport Journal*, 7, 1-10.
16. **Sezen, G. ve Yıldırım, İ.** (2003, Ekim). Profesyonel ve amatör futbolcuların fair play anlayışları. İ. Yıldırım, P. Doğan, E. E. Erturan (Ed.), *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Bildiriler Kitabı* içinde (s. 13-20). Ankara: Sim Matbaacılık.
17. **Sezen, G. ve Yıldırım, İ.** (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin futbolda fair playe ilişkin olumlu ve olumsuz davranışlara yaklaşımlarının incelenmesi. *Spor Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi*, 2(1), 14-22.
18. **Sezen-Balçıkınlı, G. ve Yıldırım, İ.** (2008, Ekim). *İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Futbolda Fair Play Çerçevesinde Tanımlanmış Davranış Biçimlerine Yaklaşımları*. 10. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde Sunulan Bildiri, Bolu.
19. **Sezen-Balçıkınlı, G.** (2017). Yarışma sporlarının ahlaksal amacı. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 47-52.
20. **Şirin, E. F., Mülazımoğlu, O., Bektaş, F. ve Erdoğan, M.** (2008). 2004-2007 yılları arasında okul sporları disiplin kurulu kararlarının değerlendirilmesi: Ankara ili örneği. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 3(1).

21. **Terry, P. C., & Jackson, J. J.** (1985). The determinants and control of violence in sport. *Quest*, 37(1), 27-37.
22. **Vallerand, R. J., Deshaies, P., & Cuerrier, J. P.** (1997). On the effects of the social context on behavioural intentions of sportsmanship. *International Journal of Sport Psychology*, 28, 126-140.
23. **Yıldırım, İ.** (2004). Fair play: Kapsamı, Türkiye'deki görünümü ve geliştirme perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(4), 3-16.
24. **Yıldırım, İ.** (2005). Fair play eğitiminde beden eğitiminin rolü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(1), 3-16.
25. **Yıldırım İ. ve Sezen G.** (2004, Kasım). *Profesyonel ve amatör futbolcuların fair playe uygun olmayan maç içi davranışlara yaklaşımları*. 10. ICHPER-SD Avrupa Kongresi ve 8. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde Sunulan Bildiri, Kemer-Antalya.
26. **Yıldırım, İ. ve Sezen, G.** (2006). Beden eğitimi öğretmeni adaylarının sportmenlik ve profesyonellik arasında ikilem barındıran somut örnek olaylara yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3), 3-14.
27. **Yıldırım, A. ve Şimşek, H.** (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.